Anamın kitabı

ANAMIN KİTABI

Evimizdə bir kitab vardı,
köhnə,
vərəqləri sapsarı.
Dağ cığırına bənzəyirdi
yazıları.
Anam açardı o kitabı
kədərlənəndə.
Anam örtərdi onu,
könlü qubarlananda.
Bir gün soruşdum:
– Bu necə kitabdır, ana?
Hər gün açırsan onu,
hər gün baxırsan ona, –
yana-yana?
Anam dinmədi.
Gözləri xeyli yol çəkdi.
Mənə elə gəldi, bu an
anam, bütün analardan göyçəkdi;
anam, dünyada təkdi.
Üzümə baxdı –
diqqətlə, sorğuyla, sınaqla,
dedi:
– Mənə yadigardır bu kitab
anamdan.
Ona da anasından qalıb yadigar.
Bir gün,
əbədi ayrılanda biz,
ağlama!
Mənə yas saxlama!
Ancaq, bir zaman

onu gözdən salsan,
o gündən yaz mənim
ölüm günümü.
O gün mənə yas tut!
Və unut.
Yaşa, dilində,
qulaqlarında sükut...

1967

QƏDİM ƏLYAZMASI

Varaqlar solğun, sarı.
Sətirlərdən neçəsi pozulub;
neçə-neçə varağın kənarı
illərin ağırlığına dözməyib,
ovxalanıb, toz olub.
Lakin
əsrlərdən keçib gələn
xəfif bir təbəssüm,
bir gilə göz yaşı
arzular, ümidlər qalıb.
İnsan qəlbinin hərarəti,
insan fikrinin qüdrəti,
insan ətri dolu
sevinc qalıb,
kədər qalıb.

1961

SÖZ VER MƏNƏ

Söz ver mənə yoldaş sədr.
Bu nədir!
Dörd milyon saymısan məni!
Axı mənim çoxum o taydadır.

Nə dili dilimdən ayrıdır,
nə nəğmələrinin bəstəsi.
Nə qızlarının şəvə gözü,
nə layla, nə şikəstəsi.
Sən baxma sərhəd dirəyinə,
Qulaq as insan ürəyinə,
Mənim çoxum o taydadır.
Mən demirəm mətləb ancaq saydadır.
Bir tayda günləri qara
taleyi kürdürsə,
daha artıq haqqım yoxdurmu
bərabərlik dediyin
bu kürsüdə?
Sədr yoldaş!
Salma məni
siyahının axırlarına.
And olsun
qəlbimin həsrət ağrılarına
bu gün olmasa da sabah
qırılacaq zəncirlər!
Könüllər açılacaq.
Onda, özün deyəcəksən
gəl söz sənindir.
O gün gələcək!
Sən o günə görə
mənə birincilər sırasında
söz ver indi.

1964

İTİ YAZAN QIZLAR

Salon adamla dolu.
Naxışlı xalıyanıyla döşənib
prezidiumun yolu.
Kiçik masa arxasında oturdu

iti yazan qızlar.
Masa üstündə ucu qəddənmiş
neçə qələm,
neçə varaq kağız.
Natiqlər qalxdı kürsüyə.
Natiqlər düşdü kürsüdən.
Kimi yeni maşınlardan danışdı,
kimi məhsuldan,
kimi balıq kürüsündən.
Qızlardan ikisi yazdı
alnında damcı-damcı tər.
Biri oturdu bekar
qarşısında yonulmamış qələm,
yazılmamış vərəqlər.
Saatlar keçdi yeyin-yeyin,
saatlar keçdi ağır-ağır.
Qızlardan ikisi
yazdı, yazdı, yazdı...
Biri gözü natiqlərdə
əsnədi, əsnədi, əsnədi.
Bu rüsvayçılıq deyil,
bəs nədi?

22 yanvar 1967

ANAMIN LAYLASI

"Anamın kitabı" müəllifinə

Bu gecə yuxu gördüm.
Gördüm,
çörək dadı kimi tanış bir otaq.
Tavandan nənni asılıb.
Nənnidə bir uşaq.
Nənnidəki uşaq mən idim.
Layla səsi gəlirdi.

Ağ əlinin dırnaqları
qan qırmızı bir qadın
yelləyirdi nənnimi.
Nə anama oxşarı vardı,
nə xatırladırdı nənəmi.
Anamın saçları qaraydı,
bununku yox.
Nənəmin gözləri alaydı,
bununku yox.
Anamın başında
kəlağayı olardı,
bununkunda yoxdu.
Nənəmin nəfəsi
həmişə isti olardı,
bununku soyuqdu.
Mənə layla çalırdı qadın.
Aydın eşitsəm də laylanın səsini;
duya bilmirdim ahəngini, bəstəsini.
Birdən anamı gördüm
qucaqlayıb dizlərini oturmuşdu.
Əlləri qara, arıq.
Əllərinin göy damarları əyri-üyrü,
çubuq-çubuq.

Qışqırdım: ana, ana!
Bu necə layladır?
Bu nədir?
Qulaqlarımı didir,
qəlbimi göynədir.
Nə bəstəsi doğmadır mənə,
nə tanışdır sözləri.
Anam dinmədi.
Baxdım,
sakit göz yaşları
süzülürdü yanaqlarından.
Mənə qorxulu bir şey xəbər verirdi

onun qəm dolu gözləri.
Elə bil soruşurdu:
oğul!
Hanı mənim laylam, hanı?
Səsim gəldikcə qışqırdım:
Ana! Ana!
Yox, yox!
Unutmamışam sənin laylanı.
Hələ də çırpınır qəlbim,
neçə vaxtdır mən yuxudan ayılanı.
Düşünürəm bu nə həyəcan,
bu nə qorxudur?
Bu ki yuxudur.
Öz-özümə deyirəm:
anamın laylası olmasa,
təəssüf etməzdim, yatıb
bir də yuxudan ayılası olmasam.

1959

ADİ SUAL

Qorki küçəsində
kitab satılır.
Yaxşı!
Rustavelidə
bol-bol qumaş, ipək.
Çox yaxşı!
Nizami küçəsindən
bir şey almaq istəsək
hara gedək,
yoldaş şəhərbaşı?

Moskva, 1968

POEZİYA, AĞ NÖYÜT VƏ SAİRƏ

Dərədə boy,
lalə,
yemlik.
Təpələrdə kəkotu.
Yol kənarında hündür direklər;
qırıla bilən tellərlə bir-birinə bağlı.
Kənd.
Mağaza.
Qəfəslərdə arşın malı, sabun.
Yerdə duz tayı, ağ nöyüt çəlləyi.
Çəlləyin dalında
kitab bağlamaları.
Qəfədə tütünü qarışıq papiroslar;
tüstüsü – zəhər.
Kitablarda insan ümidi,
insan arzusu.
Qəfəsədə yüzillik yubileyi ötmüş
çaxmaq daşı.
Kitablarda sevinc, həsrət, göz yaşı;
birində az, birində çox.
Nöyüt alırlar
çıraq yandırmağa.
Duz alırlar,
şit bişməsin xörək.
Sabun alanlar da var.
Kimi əl-üz sabunu soruşur, kimi paltar.
Növbə gözləyir kitablar:
çəlləyin dalında,
duz tayının dalında.

Yerləri dar, qaranlıq.
Biganəlik kölgəsində qalıb
bilik, işıq.
Mən də varam orda, sən də.
Lənətə gəlsin belə satış üsulunu!

Mən cəhənnəm,
heç olmasa,
çıxarın o rütubətdən, qaranlıqdan
Füzulini!

1964

BOLŞEVİK YAZI

Bir səs deyir:
Rza, durma!
Rza, yaz!
Yaza, yaz!
Qarşı gündən gülümsəyən
yaraşıqlı yaza, yaz!
Qırçın tarla,
faraş qoza,
bol pambıqlı yaza, yaz!
Bu səs mənə əmr edir.
Bu səs
səsi səsim olan
bir varlığın əmridir.
Bu səs deyir:
Rza, durma!
Rza, yaz!
Yaza, yaz!
Kəlmələrin bir-birilə yarışsın!
Səsin,
"pambıq, pambıq" deyən
qudoklarla sarışsın!
Bu hayqırış,
bu tələb
gündüz boylu
tarlalara daraşsın.
Rza, durma!
Rza, yaz!

Gəlişilə
yağıları qamçılayan
yaza, yaz!
Bu yaz, bolşevik yazı,
pambıq yazı.
Anlatmaz bu yazı,
hər sətrində
köhnə dünya xumarlanan
sayrulu,
həzin yazı.
Mənim şerim bu günün,
Bu gündür mənim şerim.
Bu günsüz yarın olmaz.
Bu gün yoxsa,
yarınlar da qurulmaz.
Bu gün deyir:
pambıq ver
zərbəçi dəzgahlara!
Qoyma yadlar ölkənin
sərvətini apara!
Fabrikalar baxmasın
özgələrin əlinə!
Özün ək!
Özün becər!
Ödəsin ehtiyacı
öz yurdundakı əllər.
Elə isə yubanma!
Günlər dayanar sanma!
Rza, durma!
Rza, yaz!
Çoxları yazdı kəndin
dərdini yana-yana.
Heyhat ki,
çıxarmadı,
çıxarmaz
o xəstə kəndlərin
xəstə dərdləri

dərdləri bambaşqa olan
kolxoz qəlbli
kəndimizi bir yana.
"Kəndin dərdi"* kəndin dərdi deyildir.
Bu dərd, yeni kəndlərin
düz yolunu əyildir.
Şəhərin dərdlərini
yoxaltmaq kəndin dərdi.
Kəndin də dərdlərini
yoxaldacaq şəhərdir.
Bizim şəhər,
yeni şəhər, proletar şəhəri.
Yenə odur,
bir səs deyir:
Rza, durma!
Rza, yaz!
Bolşevik templi
pambıqlı yaza yaz!
Şair göyləri gəzir
dərdlərin sorağında.
Dərdlər uzaqda deyil,
onlar göz qabağında.
Kənd susuzdur,
kəndə su!
Axmasın qoy
gendə su!
Gümüş belli yelmar kimi,
şütüyərək qaçan Araz!
Sənə pambıq çöllərinin
tələbi vardır bu yaz.
Bağrı yarğanlı
geniş çöllər, Araz,
boz muğanlarla
yanıq millər, Araz,
sənə həsrətli bu gün;

* *"Kəndin dərdi"* – M.Rəfilinin şeridir.

mehriban bir anasan,
onları çək,
bağrına bas!
Çağır çıxsın
yarışa Kür.
Bəlkə ilanlar mələyən
boz çöllərlə
barışa Kür.
Sarışa Kür,
qarışa Kür.
Süd aydınlıq gecələrdə
al lentlər kimi titrək,
qıvrımlarla burulan Kür!
Gah dəlicə coşub daşan,
gah həddini keçib aşan,
bəzən əmlik quzu kimi,
qaçıb-qaçıb yorulan Kür.
Bəzən sahilini sökən,
acığını elə tökən.
Bəzən bəndlər arasında
ilan kimi qıvrılan Kür.
Gah köpüklənib lillənən,
gah çılğın kimi dillənən,
bəzən sakit-sakit axıb,
gündüz kimi durulan Kür.

Bəzən səndə tufan yapar
bir cilovsuz acı ruzgar.
Bəzən saçlarını darar
bir mehriban yel, nədən, Kür?
Dalğasında gümüş ayı,
nazlı-nazlı yellədən Kür.
Göy örtüklü,
yaşıl donlu
gərdənliyi güllərdən Kür!
Doğru
duydum saya gəlməz

sonsuz gözəlliklərini.
Fəqət duymaq –
sevmək deyildir, Kürüm!
Nəyə lazım gözəlliyin, –
su çəkənlər ac qalarsa?
Sən axırkən qürurunla, –
göy tarlalar saralarsa?
Qol-budaq at,
böyü, Kürüm!
Al qoynuna
sənə həsrət
obaları,
köyü, Kürüm!
Qulaq vermə şairin
"lirik" misralarına.
Ləkəsiz alnınla çıx
sən ömrün baharına!
Bax, vəsiqə yazılı,
gediş yolları açıq!
Əyilib keçmə, Kürüm!
Qoy sənin lə öyünsün
pambıq tarlasına axan
hər mehriban çeşmə, Kürüm!
Yetər əyildin keçdin,
qoca tarix boyunca!
Açılmadı bir aynan,
sevinmədin doyunca.
Sənə xor baxanlar qoy,
indi əyilsin, Kürüm!
Sən bu coşqun həyatdan
ayrı deyilsən, Kürüm!
Meydan sənin,
söz sənin.
Sənə bu gün
tələb verir
bu sosialist vətənim!

Bu sadə bir umğu,
bir arzu deyil.
Bu tələbdir,
yaxşı bil!
Göz işləyən tarlaları
pambıqlar örtsün bu yaz!
Qoruqlarda,
subasarda
qalmasın bir yer boyaz!
Ağ örtüklü qozalarla
sıralansın pambıqlar.
Başı qarlı dağlar kimi
topalansın pambıqlar.
Bu yaz
ilin dörd fəslindən
biri olan yaz deyil.
Bu yaz pambıq yazıdır.
Bu pambıqlı yeni il
mübarizə yazıdır.
İnan ki, biz,
aşqın-daşqın işimizlə
onun böyük planını
tamamlaya bilərik.
Hər açılan qozası
düşmənə bir kəfənlik.
(Düşmənlik olmamaqçın,
qızışmalı düşmənlik!)
Bu yaz,
sınaq yazıdır
mübarizə yollarında.
Mübarizə
bu gün də var
yarın da.
Mən də onun
ən ön sıralarında.

Bakı, 1931

NİGARANLIQ

Çöldə yağış yağır,
mən onu görmürəm,
ancaq duyuram;
küçədən keçən maşınların
təkər səsindən,
bir də pəncərəmin çöl səkisindəki
sarı nərgizin
əsəbi insan kimi diksinib titrəməsindən.
Düşünürəm:
indi asfalt küçələrdən
su axır,
tökülür dəmir qapaqlı su yollarına.
Qarışır bir-bir sızqovlar,
köpüklü çay olur;
axıb gedir dənizə.
Kim bilir, yağış yağırmı
şumu kəltən-kəltən,
yolları tozlu,
əkinləri qızdırmalı dodaqlar kimi
cadar-cadar
kəndimizə?
Düşünürəm:
bu ildəmi
traktorların sükanına,
alaqların tikanına,
kətmənlərin sapına,
hədər yerə töküləcək
neçə insan alnından axan tər?!
Rahat qoymayır məni nigaranlıq.
Bu ildəmi
Dolmayacaq pambıq?!

27 yanvar 1962

YAĞIŞ

Neçə gündür yağış yağır,
Necə yağır, necə yağır.
Səhər yağır.
Axşam yağır.
Gündüz yağır.
Gecə yağır.
O yanda səhralar yanır,
burda yağış heçə yağır.

Cakarta, 1961

ULDUZ YOLU VƏ DOLU

Yağış, yağış, yağış deyib
dörd gözlə gözlədilər yağışı;
yusun boynunu burmuş
tozlu yarpaqları,
sulasın təşnə torpaqları
bir yaxşı-yaxşı.
Gözlədilər nə qədər;
ey... günlərlə
arzular nisgilə
dönənə qədər.
Yandı əkin, yandı bağ-bağat,
Quruyub daş-torpağa yapışmış
cücülərə,
axşam-səhər böyürən
mal-qaraya baxdıqca:
uzaq ulduzlara,
yollar yorğunu,
çiyni səhəngli
gəlinlərə, qızlara,

işığı bir çimdik
ayparaya baxdıqca
Yağış, yağış, deyib gözlədilər.
Gur leysan olmasa da
bir çobanaldadan,
heç olmazsa,
bir çiskin olsun dedilər.
Yağmadı.
Yağmadı.
Yağmadı.
Ümidlər qurudu kor bulaq kimi.
Daşlar bərkidi torpaq kimi.

Sarmaşıqlar dolaşdı budaqlara
sarı qolbaq kimi.
Qız-gəlinlər
neçə həftə, neçə ay
əlvan paltar geymədi,
boyunbağı taxmadı.
Göy açıq, üfüq təmiz.
Yağmadı.
Yağmadı.
Yağmadı.

Bir gecə yarısı
gurladı göy şaqhaşaq.
Necə gurladı, necə!
Parça-parça işıq cındırı ilə
doldu, boşaldı gecə.
Ağaclar əsdi əsim-əsim.
Yeddi dərə sel ağzında gedən
çaylaq daşları kimi töküldü
göy gurultusunun səsi.
Yağdı, nə yağdı!
Amma...
Nə yağdı?

Səhər göynətdi gözləri
ətrafdakı mənzərə.
Yarpaqlar xırman-xırman,
çubuqlar qucaq-qucaq
döşənmişdi yerə.
Sanki gecə yağan dolu
nağıllardan çıxıb gəlmiş
bir Dəmirdişdi.
Daş-torpağı oyub,
bağ-bağatı kor qoyub,
taxılı, pambığı kökündən biçmişdi.
Kaş yumulaydı yolu,
yağmayaydı bu dolu!..

Alim yoldaş!
Sözüm yox,
gedək Aya da, ulduza da.
Birinci yaz məni.
İstəyirsən qış çıxmamış apar,
istəyirsən bu yaz, məni!
Gedək aya da, uzaq ulduzlara da.
Ancaq əlac lazımdır axı
neçə il və neçə ay
insan zəhməti yemiş,
pöhrələmiş, böyümüş
yaşıl susuzlara da.
Açılır qarşımızda
kainatın sirləri də,
ulduzların yolu da.
Çox gözəl!
Vaxt deyilmi, əmrimizə tabe olsun
külək, isti, soyuq da,
qar, yağış da,
dolu da?!

1962

"OLUM YA ÖLÜM"

Gözlərimi qapadım.
Söndürdüm son ulduzu...
Hamletin səsi gəldi qulağıma:
"Olum ya ölüm!"
İstədim yaxınlaşım ona.
Qurğuşun asıldı ayaqlarımdan.
Gedə bilmədim.
İstədim deyəm: "Hamlet!
Nə qəmindir?
Çırpınma belə.
Atanın qatili
öz əmindir".
Deyə bilmədim.

Gözlərimi açdım.
Pəncərədə yandırdım günəşi...
İstədim çağıram Hamleti də,
Layerti də
deyəm: balalarım!
atın ədavəti, kini!
Xəbəriniz varmı,
dünən dolu vurub
dağ ətəklərində əkini.

May, 1966

QUZU

Canavar apardı quzunu,
Yazıq quzu, yazıq quzu!
Bilirəm, yaman ağrıdı canın
canavarın dişləri
keçəndə ətinə.
Ancaq, yaxşı ki, bilmədin

bu itkidən
nələr çəkdi çoban,
düşüb sənin möhnətinə.
Bilsəydin,
ağrına ağrı deməzdin.
Bilsəydi, bəlkə canavar da
heç səni yeməzdi.

Fevral, 1962

SARI DANA VƏ BALACA QIZ

Səs düşdü Göytəpə kəndinə:
"Sarı dana xəstələnib!"
– Necə, sarı dana?
Sazaqlı külək kimi
xəbər yayıldı hər yana.
Sədr gəldi,
partkom gəldi,
baytar, bir də briqadir.
Hər gələn soruşdu:
– Azarı nədir?
Baytar qulağını qoydu
dananın sinəsinə.
Hamı dondu qaldı.
Baytar tövşüdü, tərlədi.
Dana öz bildiyi kimi nəfəs aldı.
Baytar qaşlarını çatdı.
Hamı qəm dəryasına batdı.
Baytar dedi:
– Süddədir illəti.
Sağıcı Gülxaranın
gözlərinə çökdü dünyanın zülməti.
Baytar dedi: tez olun!
Tənzif, pambıq verin! Qarnını bağlayaq,

İsti su gətirin ayaqlarına!
Damcı dərman da lazımdır
qulaqlarına.
Nüsxə yazdı bir qarış.
Maşın ürkək keçi kimi sıçradı:
sədrin buyruğu ağzından çıxmamış.
Handan-hana
qoca mühasib gəldi.
Baxdı, ah çəkdi
Dedi: – Yazığın gəlsin bizə,
sarı dana.
Amandır bu zülmü eləmə
illik plana!
Üç gün, üç gecə
Gülxara ayrılmadı
sarı danadan.
Dana sakit yatanda dedi:
ağrın alım.
Dana qurcuxanda dedi:
Can!
Hər üç saatdanbir
verdi su dərmandan,
hər altı saatdan
toz dərmandan.
Nə evinə gedə bildi.
Nə urvalıq apara bildi
uşaqlara dəyirmandan.
Tənzifə qızmadı ürəyi,
dananın qarnına bağladı
gəlinlik şalını.
Sədr hər axşam, hər səhər,
şəxsən,
soruşdu dananın əhvalını.
Partkom gündə bir dəfə
xəbər aldı:
– Necədir, sarı dana?

Əhvalat uzundur, nə deyim.
Bəsdir bunu desəm
dana ölmədi azardan.
Ancaq Gülxaranın
qaragöz kiçik qızı...
Beşcə qulac bez aldılar bazardan.

* * *

Quyruğunu qoyub belinə
qaçır, tullanır
sarı dana indi.
Ancaq, soruşan yoxdur,
yaşıl otlar içindəki
o balaca qəbir kimindir!

ÇÖRƏK SATAN QIZLAR

"Ey, dərbədər gəzib ürəyi qan olan çocuq"

Sabir

– Əmi! Əmi! Əmi!
Səs məni dayandırır.
– Əmi, çörəyə bir bax!
Tez ol, əmi, tez ol,
vay, əlimi yandırır.
Əmi! Əmi!
Səs artır.
Ətrafımı bürüyür
çörəksatan balalar,
qafiyəli şeir də deyirlər:
– Məndən kim çörək alsa,
bal alar.
Gəl təndir çörəyinə
ipisti, yumyumşaq,
sapsarı.

Penisilindən yaxşı sağaldır
naxoşları!
Baxıram ən kiçiyi
altı-yeddi yaşında.
Ortancılı, böyüyü
halay vurub başımda.
– Çörək var a, çörək var. –
gözlərimə soxurlar.
– Çörək var a, çörək var.
Biri qıvrım qarasaç,
irigöz, açıqalın,
əynində çitdən köynək,
ayaqları yapyalın.
– Qızım, hansı məktəbdə oxuyursan
de görüm?
– Odey ha, bax o hündür,
yekə, o ağ məktəbdə.
Çörək var a, çörək var!
– Yox, əmi, yalan deyir
Heç bir yerdə oxumur.
Qız oğlana çəmkirir:
– Vələduzna toxumu!
Yekə qalmaqal düşür.
Saç əldə,
Boğaz əldə.
Yaxa şırım cırılır.
Çörəklər toz içində.
Əl-üz tey qançır olur.
Qırmızı yaxalıqlı bir nəfər görünəndə
hər yan susur daş kimi.
Uşaqlar gülə-gülə
dağılışıb gedirlər,
mehriban yoldaş kimi.
Çörəklər də yox olur
bir anda.
Bir mən,
bir də qırmızı yaxalıqlı bir nəfər

qalırıq bu meydanda.
Gözümdən, qulağımdan çəkilmir bu mənzərə.
"Əmi, çörək!" –
sözləri sanki
hopub hər yerə.
Qulağımda bu səsdir,
gözlərimdə
qıvrımsaç qızın gözlərindəki
şeytan gülüş və kədər.
Bir də neçə məktəbdə,
neçə-neçə sinifdə boş yerlər.
Bəzi adamlar buna
"tərbiyə işimizdə
çatışmazlıq, nöqsan";
bəziləri "keçmişin qalıqları" deyirlər.
Düşünürəm: qalıqlar!
Bu acı xırdalıqlar,
nə qədər qalacaqdır.
Qalıqların yuvası dağıldığı
haçaqdır!

1962

Yaddaş

ANA

Min-min ana içində,
anamı tanıyaram;
gözlərimi bağlasalar belə.
Tanıyıram
ayaq basdığı torpağın qoxusundan,
qəlbimə dolub, boşalan
onu itirmək qorxusundan.
Ana südü təmizdir.
Analar əzizdir.
Ancaq mən,
anamı
çox sevirəm hər kəsdən.
Əbəs deyil ki, vətənə ana deyirlər;
vətən də əzizdir
ana qədər.

1957

ANA, NAĞIL DÜNYASINA APAR MƏNİ

Ata olanda bildim
övlad nədir:
yaş deyil ki, yeri?
Yatanda, gözünə işıq düşmür ki?
Niyə soyuqdur əlləri?
Görəsən, gecələr üşümür ki?
Bu qayğı, bu nigaranlıq
ata olandan sonra
mənə tanış oldu.